

GESTAGENNÍ ANTIKONCEPCE

MUDr. PhDr. Pavel Čepický, CSc. MUDr. Zuzana Líbalová
LEVRET s.r.o., Praha

1 Definice

Gestagenní antikoncepce spočívá v užívání gestagenu (progestinu), tj. syntetické obdoby hormonu žlutého tělíska, progesteronu. Tím se liší od obvyklejší a známější kombinované hormonální antikoncepce, kde se současně užívá gestagen a estrogen (ženský pohlavní hormon) – sem patří např. běžné a oblíbené antikoncepční pilulky.

Na rozdíl od kombinované hormonální antikoncepce se gestagenní antikoncepce užívá kontinuálně, bez sedmidenních přestávek. V důsledku toho žena buď nemenstruuje vůbec nebo se objevuje nepravidelné krvácení, tzv. krvácení z průniku. Některé metody však neblokují ovulaci, při nejmenším u části žen, pak se může objevit i „víceméně pravidelné“ krvácení.

2 Mechanismus účinku

Hlavním mechanismem účinku gestagenní antikoncepce je vliv gestagenu na hlen děložního hrdla, přesněji a konkrétněji na prostorové uspořádání makromolekul mukopolysacharidů, které pod vlivem gestagenu vytvářejí síť (podobně jako ve druhé polovině přirozeného cyklu), hlen se stává vazký, ztrácí tažnost a především je neprostupný pro spermie (a také pro bakterie – odtud ochrana před záněty dělohy a vejcovodů).

3 Výhody a nevýhody

Hlavní *výhodou* gestagenní antikoncepce je málo kontraindikací a že postrádá nepříznivé vedlejší účinky kombinované hormonální antikoncepce. Lze říci, že s výjimkou rakoviny prsu (ani zde ne u všech metod všechny případy) se dá u každé ženy najít alespoň nějaká gestagenní metoda, kterou může užívat. Takže gestagenní metody, nebo alespoň některou z gestagenních metod, mohou používat např. ženy kojící, ženy, které prodělaly hlubokou žilní trombózy, ženy s nemocemi jater, ženy s migrénou, hypertoničky apod.

Hlavní *nevýhodou* gestagenní antikoncepce je, že druhá strana téže mince – postrádá příznivé účinky kombinované hormonální antikoncepce. Především nelze počítat s pravidelným krvácením ani s příznivým vlivem na mastnou pleť a akné – to se může dokonce u citlivých žen mírně zhoršit, zvláště u přípravků, u nichž se dosahuje vysoké sérové hladiny.

4 Aplikační formy

Gestagenní antikoncepce se na trhu objevuje v různých aplikačních formách:

1. **Tablety**, tzv. „minipilulky“ (nezaměňovat s kombinovanými „mikropilulkami“), na trhu jsou přípravky Cerazette (originální přípravek) a Azalia (generikum). Užívají se jednou denně, ve stejnou denní dobu. Stejně jako u kombinovaných pilulek je tolerance chyby 12 hodin a Pearlův

index (počet těhotenství na 100 žen během jednoho roku užívání) 0,2. Nevýhodou je nepravidelné krvácení. Asi třetina žen nekrvácí vůbec, asi třetina „víceméně pravidelně“, u zbývajících třetiny se objevuje různé nepravidelné krvácení nebo špinění.

2. **Injekce**, na trhu je Depo-Provera. Aplikuje se intramuskulárně jednou za 3 měsíce (maximální možný interval je 14 týdnů). Spolehlivost je extrémní, jde o nejspolehlivější známou antikoncepci (Pearlův index je asi 0,01). Časem ženy přestávají menstruovat, bohužel jen 20 % hned po první injekci (po roce asi 80 %). V prvních měsících užívání je však časté nepravidelné krvácení nebo špinění. Nevýhodou Depo-Provery je určitý „doběh“ účinku – je to jediná antikoncepční metoda, kde nástup plodnosti není okamžitý po skončení antikoncepce, ale zábrana možnosti otěhotnění přetrvává, individuálně různou dobu, obvykle několik měsíců, ale v extrémním případě až rok a půl od poslední injekce. Konečně jistým problémem u Depo-Provery je mírný úbytek kostní hmoty. Je sice reverzibilní po skončení antikoncepce, ale problém by mohl být u velmi mladých dívek, kde se kostní hmota teprve vytváří. I když žádné doporučení nemá věkové omezení této metody, u velmi mladých dívek se používá spíše výjimečně.

3. **Podkožní implantáty**. Na trhu je přípravek Implanon, který se zavádí pod kůži vnitřní strany nadloktí. Účinek trvá tři roky, poté lze implantát vyměnit za nový. Spolehlivost je velmi vysoká (Pearlův index 0,02). Nevýhodou je nepravidelné krvácení a špinění.

5 Nitroděložní gestagenní systém

Svéráznou formou je nitroděložní gestagenní systém, nitroděložní „tělísko“ s gestagenem – Mirena. Je to metoda, která výborně spojuje výhody nitroděložní a gestagenní antikoncepce. Hormon působí téměř jen uvnitř dělohy a na cervikální hlen – hladina v krvi je minimální. Spolehlivost je velmi vysoká (Pearlův index asi 0,02). Po zavedení následuje v průměru tříměsíční epizoda postupně slábnoucího krvácení a špinění, poté žena menstruuje ve svých obvyklých intervalech, ale jen velmi slabě (průměrná redukce krevní ztráty je o 95 %), asi pětina žen nekrvácí vůbec. Účinek trvá pět let, poté lze Mirenu vyměnit za novou.

6 Kdy volit gestagenní antikoncepci

Obecně gestagenní antikoncepci volí většinou ženy, které mají zdravotní kontraindikace kombinované hormonální antikoncepce a kterým nevádí nepravidelné krvácení nebo mají při užívání těchto metod amenoreu. Implanon někdy volí mladé dívky, které se obávají nitroděložní antikoncepce a žádají dlouhodobou antikoncepci.

7 Kdy volit Mirenu

Mirena je antikoncepcí první volby. Rozhodně je na místě u žen, které uvažují o nitroděložní antikoncepci. Druhou skupinou jsou ženy po porodu, které v nejbližších letech neplánují další těhotenství. Mirenu však může mít každá žena, včetně žen, které dosud nerodily.

8 Gestagenní antikoncepce a kojení

Při kojení se kombinovaná hormonální antikoncepce (tj. pilulky kromě gestagenních minipilulek, náplastí Evra a vaginální kroužek NuvaRing) nedoporučuje. Zde je rozhodně na místě volba

gestagení antikoncepce. Obvykle ženy, které po skončení kojení chtějí užívat běžné pilulky a/nebo plánují v brzké době další těhotenství, volí minipilulky Cerazette nebo Azalia, ženy, které neplánují brzké další těhotenství a/nebo chtějí metodu dlouhodobé antikoncepce, volí Mirenu. Nelze však mít námitky ani proti Implanonu, ani proti Depo-Proveře.

9 Závěr

Gestagení antikoncepce bude patrně vždy méně rozšířená než kombinovaná hormonální antikoncepce. Je také méně známá, a to i mezi lékaři, dokonce i gynekology. Lékaři jiných oborů o ní nejspíše nevědí vůbec a z neznalosti na ni vztahují kontraindikace „hormonální antikoncepce“, kterou ovšem myslí kombinované pilulky. Jde však o něco zcela jiného.

Gestagení antikoncepce má však své nezastupitelné místo u specifických skupin žen, které mají zdravotní problémy nebo specifické požadavky na antikoncepci.

Mirena je svérázná forma antikoncepce, která spojuje výhody a odstraňuje nevýhody nitroděložních tělísek a gestagení antikoncepce. Je to alternativní metoda první volby, která se hodí pro většinu žen, včetně primipar (postrádá však příznivý vliv pilulek na pleť). Téměř nemá kontraindikace (pouze vrozené vady dělohy úzké hrdlo, které brání zavedení Mireny, některé případy rakoviny prsu) a většině žen velmi vyhovuje. Nehodí se však pro ženy, které v brzké době plánují těhotenství.

*P. Čepický
Terronská 61
160 00 Praha 6*